

Geestelijke verzorging AUMC

Jaarverslag 2023

“Zing, vecht, huil, bid, lach,
werk en bewonder”

Inhoud

Voorwoord	5
Patiëntenzorg	6
Betrokkenheid bij ethiek, morele counseling	10
Ontwikkelingen op het gebied van harmonisatie & integratie	12
Bereikbaarheidsdienst	12
Vieringen en bijeenkomsten	16
Kerkdiensten	16
Islamitische gebedsruimte.....	27
Herdenkingen	18
Wekelijkse meditatiesessies	19
Lunchconcertserie	20
Onderzoek	22
Opleidingen en onderwijs	24
Klinische lessen	24
Training Schrijven Helpt	26
Stagiairs	27
Team-dag	28
Bijlage 1, medewerkers GV per 31 december 2023	31

Geestelijke verzorging
Amsterdam UMC

ZH 0 C 65.2
De Boelelaan 1117
1081 HV Amsterdam

Postbus 7057
1007 MB Amsterdam

(020) 444 43475
gv@amsterdamumc.nl

Redactie: Erik van Halsema
Grafische vormgeving:
Dorine Fliervoet
Huisdrukkerij VUmc Amsterdam

April 2024

Voorwoord

Dit jaarverslag heeft de titel meegekregen van het lied van Ramses Shaffy 'Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder.' Alle emoties waar dit lied over spreekt, zien we terug in ons werk als geestelijk verzorgers in Amsterdam UMC. Blijdschap om herstel, het meeleven met angst en verdriet van patiënten en hun naasten, het ondersteunen van reflectie bij medewerkers in hun werk en uiteindelijk de verwondering om het leven zelf.

In de setting van ons ziekenhuis is het van belang elkaar vast te houden. De geestelijke verzorging van patiënten en hun familieleden staan voor onze dienst centraal. Als geestelijk verzorgers hebben we ons hier volop voor ingezet. Meditaties, vieringen, herdenkingen en lunchconcerten gaven de patiënten, collega's en onszelf weer moed en/of inspiratie. Attentie voor de verschillende culturele achtergronden van patiënten wordt blijvend gevraagd. Daarnaast hebben we oog gehad voor ondersteuning van de medewerkers van Amsterdam UMC. We merken dat we blijvend verzoeken krijgen voor onderwijs en klinische lessen.

Naast de patiëntenzorg vroegen de reorganisatie van onze dienst en de zogenoemde 'Waves', veranderingen in de verdeling van zorgafdelingen tussen beide locaties, aandacht. Nu de reorganisatie van de geestelijke verzorging is afgerond vormen we één dienst Geestelijke verzorging op twee locaties. Door dit samengaan van twee locaties is het streven verder te komen in de kwaliteit van onze dienstverlening. We stemmen het beleid verder op elkaar af, ondernemen gezamenlijke activiteiten en leren elkaar beter kennen. Het uitwerken van ons jaarplan in vijf Amstel overstijgende werkgroe-

pen droeg daaraan bij. Er was een teamdag waarin wij stil hebben gestaan bij het 'Case study project'. Dit project beoogt door het bestuderen van casuïstiek de bijdrage van geestelijke verzorgers meer inzichtelijk te maken.

Het doen van onderzoeksprojecten draagt bij aan de kwaliteit van onze zorgverlening en ontwikkeling van het vakgebied. Voorbeelden van dit onderzoek vindt u in dit verslag. Een persoonlijke mijlpaal was het afronden van mijn promotieonderzoek rondom de bijdrage van moreel beraad in tragische situaties.

Ons team blijft stabiel. Een steun voor ons was de inzet van Mohamed Chairi Kahlon bij het zwangerschaps- en ouderschapsverlof van collega Tuba Karanfil.

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie toe. Mocht u vragen hebben naar aanleiding van dit verslag, aarzel dan niet contact met ons op te nemen.

Dr. Benita Spronk
Hoofd Geestelijke Verzorging Amsterdam UMC

Patiëntenzorg

“Geestelijk verzorgers komen in beeld in situaties van leven en dood, bij afscheid en verlies, bij ervaringen van grote verbondenheid of juist van verlatenheid, en bij ethische vragen”. Zo staat het in het ‘Beroepsprofiel geestelijk verzorger’ van onze landelijke beroepsvereniging VGVZ beschreven.

En dit deden wij ook in 2023. Terwijl de tekst uit het Beroepsprofiel een adequate maar misschien wat afstandelijke opsomming is van wat we doen, kijken wij terug op de vele individuele, schrijnende, heftige, soms conflictueuze en vaak ook prachtige ontmoetingen met patiënten en familie of vrienden. Als geestelijk verzorgers zijn we vaak zo intens bij mensen betrokken, en in zulke niet-alledaagse omstandigheden, dat het zowel veel van ons vraagt, als ons veel voldoening geeft.

In deze ontmoetingen wordt een beroep gedaan op onze hermeneutische, therapeutische en spirituele competenties. Hermeneutisch bij het ruimte geven aan emoties en het verhelderen van onuitgesproken vragen of impliciete veronderstellingen. Therapeutisch bij het begeleiden van helende vormen van coping en het zoeken naar een passende levensoriëntatie, met oog voor het onderscheid tussen wat ruimte geeft of wat juist verstikkend werkt. En spiritueel bij het aanboren en vernieuwen van voor de ander werkzame levensbeschouwelijke bronnen.

Opvallend was, dat er vanaf en na de COVID periode een groter beroep werd gedaan op geestelijk verzorgers. Zo groot, dat het regelmatig een uitdaging was om alle orders / consulten dezelfde dag te kunnen opvolgen. Ook de bekendheid met onze werkwijze nam toe, en dan met name dat wij ‘ongeacht geloof of

levensovertuiging’, dus voor iedere patiënt gesprekspartner zijn.

Enkele voorbeelden

Een jonge levenskunstenaar – hermeneutische competentie

Een jongeman van in de dertig vertelt dat hij al vanaf zijn 16e ziek is. Eerst problemen met zijn darmen, later een levertransplantatie en nu ligt hij in het ziekenhuis voor behandeling aan zijn leukemie. Inmiddels 8 weken.

Hij vertelt dit heel rustig, met levenslustige ogen. “Het is niet vanzelf gegaan”, antwoordt hij op de vraag hoe het hem lukt om met zoveel tegenstanden om te gaan. “Wat ben ik boos geweest. Dat mijn leeftijdgenoten ‘gewoon’ lekker aan het leven waren, en ik in het ziekenhuis lag. Mijn opleiding moest ik opgeven. Ik kreeg als tiener een stoma. Ook merkte ik, dat sommige van mijn vrienden geen zin meer hadden om met mij om te gaan. Die wilden liever onbezorgd lol maken. Dat deed me pijn. Ik zal je eerlijk zeggen: ik heb soms echt haat gevoeld. Naar andere mensen, naar mijn lot, soms zelfs naar mezelf.”

Wat een levenskunst. Als geestelijk verzorger geef ik hem de ruimte om zijn verhaal, zijn transformatieproces uit te spreken, onder woorden te brengen, te delen. Ik hoef hem niet tot een verandering, of verbetering aan te zetten. Hij vervolgt: “Ik merkte, dat die boosheid en haat me opvrat. Een soort gif, waar je eigenlijk zelf aan onderdoor gaat. Ik dacht: dit gaat zo niet. Hier heb ik alleen mezelf mee. Toen ben ik, met behulp van gesprekken ook, gaan leren om te accepteren. En nu is het zo anders. Ik ben een

geduldig mens. En kan zien dat ik nog veel heb waar ik dankbaar voor ben.” Hij wijst naar een hele rij van foto’s in fotolijstjes, die op de vensterbank naast zijn bed staan.

Ik vertel hem dat ik onder de indruk ben. Van alles wat hij mee moest maken. En van de wijsheid die hij als jonge man al heeft opgedaan. Hij schudt zijn hoofd. “Ik weet niet of ik wijs ben, dat moeten anderen maar zeggen. Ik weet wel dat ik door dit alles zo geworden ben. En daar ben ik eigenlijk blij mee. Hoewel ik er niet voor zou kiezen en het niemand zo zou gunnen.” Ik knik en probeer nog een keer mijn waardering over te brengen: “Ik vind jou een levenskunstenaar”. Nu glimlacht hij. Van oor tot oor. Wat bijzonder toch dit werk, denk ik als ik terugloop naar mijn werkplek.

Nalatenschap – therapeutische competentie

In het project ‘In Search of Stories’, werken patiënten, geestelijk verzorgers en kunstenaars aan een co-creatie: een tastbaar eindproduct in de vorm van een kunstwerk. Dit kunstwerk is het resultaat van een proces, waarbij de patiënt de meest heftige gebeurtenis van zijn of haar leven onder ogen komt en er een creatieve vorm aan geeft. Onderdeel van dit proces is dat de patiënt met de geestelijk verzorger een zogenaamde ‘rich picture’ maakt. Dit is een tekening, waarin de heftige gebeurtenis met alle gevoelens, gedachten en associaties die daarbij komen, in beeld wordt gebracht. Door dit niet met woorden maar met de vrije vorm van tekenen met kleurpotloden en stiften te doen, komt meer de gevoelslaag naar boven.

Eén van de patiënten die deelnemen in dit

project is Saskia. In haar ‘rich picture’ tekent zij op het linker 2/3 deel van het grote witte vel een gebroken hart in het midden, symbool voor haar mislukte huwelijk en allerlei symbolen die daar mee te maken hebben. Het rechter 1/3 deel van het vel maakt ze zwart. Tussen het linker en het rechterdeel tekent ze een ondoordringbare muur, van beneden tot boven. In het gesprek praat ze honderduit over alle symbolen, haar huwelijk, de drama’s die ze daarin meemaakte en haar liefde voor de twee kinderen die ze uit haar huwelijk heeft meegenomen. Nadat ze haar hele verhaal verteld heeft, zeg ik haar dat het me opvalt dat ze niets over het rechterdeel, de muur en de zwartheid daarachter gezegd heeft. Ze kijkt me aan of ze water ziet branden. “Ik ben daar totaal niet mee bezig”, zegt ze. “Toch is het best een groot deel van je tekening”, zeg ik. “Ja”, zegt ze, “maar voor mij totaal een blinde vlek”. Ik vraag haar naar wat dat betekent voor haar, die muur en de zwartheid erachter. “Dat is dat ik niet weet wat ik nog met mijn ex, de vader van mijn kinderen moet, nu ik waarschijnlijk niet lang meer te leven heb.” Enigszins in verwarring en verbaasd over zichzelf gaat ze na deze sessie weg.

De keer erna komt ze erop terug. Ze vertelt dat ze veel bezig is geweest met de vraag of ze nog contact wil opnemen met haar ex. Voor zichzelf misschien. Of voor hun kinderen. En dat ze heeft besloten om dat niet te doen. Ze wil de kostbare energie die er nog is besteden aan haar kinderen, haar huidige leven en huidige partner. En ze heeft besloten wat achter de muur zit, de pijn, de gebroken verlangens, de drama’s, geen energie te geven.

En zo gebeurde. Saskia heeft na haar tekening nog maanden geleefd, waarin ze haar dromen

waarmaakte en op een rijke manier afscheid heeft genomen van haar kinderen en haar huidige partner. Haar nalatenschap was haar kunstwerk: een lichtobject met bewegingssensor, dat licht en warmte geeft als je er langsloopt. Ze wilde dat dit in haar huis een prominente plek zou hebben. "Ik weet, dat mijn geliefden dan even aan mij zullen denken, aan wie ik was en aan mijn liefde voor hen".

Stilte op OK – spirituele competentie

De telefoon gaat. Nog voor ik mijn achternaam heb uitgesproken begint iemand rap en opgewonden te praten. Of ik nu, ja nu meteen, kan komen. Er is een patiënt op de traumakamer die vraagt naar een dominee. Ik neem de verdere woordenstroom voor lief en haast me naar

beneden, naar de traumakamers. Als ik daar aankom, komt een in het blauw geklede collega mij tegemoet. "Ben jij de dominee? Je moet naar OK. Ze konden niet langer wachten, die meneer is al naar OK." Ik spoed mij naar de verdieping waar de OK's zijn, maar weet niet precies waarheen te gaan. Ik bel en krijg dezelfde vrouwelijke stem aan de lijn. "Ben je er al, ja we zijn naar OK gegaan. Waar ben je?" Ik vertel dat ik bij het OK complex ben, maar niet weet waar ik moet zijn. "Kijk de gang in, ik zwaai". Aan het eind van de gang zie ik inderdaad iemand, helemaal in het blauw ingepakt breed zwaaien. Ik loop er snel heen, ze helpt me aan OK kleding en gaat me voor, onderweg vertelt ze: "Deze meneer is bij de SEH binnengekomen en moet met spoed geopereerd worden, maar hij heeft niemand bij

zich. Omdat het ook niet goed kan gaan, vroegen we hem of hij nog iemand wilde bellen of spreken. Toen vroeg hij naar een dominee".

Ik kom binnen. Grote OK, fel licht. Er heerst geconcentreerde rust. Ieder doet wat ie moet doen, een operatieleider geeft aanwijzingen. "Hier is de dominee". De operatieleider knikt mij toe. Terwijl iedereen is ingepakt in het blauw of het groen, ligt op een smalle operatietafel een grote lijvige man met ontbloot bovenlijf. Ik bewaar mijn rust, ga naar hem toe, geef hem een hand en stel mezelf voor. Hij noemt eerst zijn volledige naam en zegt dan: "zeg maar Cor". Hij wil graag voor de operatie dat we samen bidden. Ik vraag: "lig je zo goed Cor? Allerlei mensen om je heen zijn bezig, maar sluit maar rustig je ogen, dan gaan we samen bidden". Hij knikt, sluit zijn ogen en zegt: "ik voel me heel

rustig, ik geef me over". Ik begin te bidden. Ineens wordt het helemaal stil om ons heen. Niemand zegt iets, iedereen stopt even met waar die mee bezig was. Ik bid voor kracht voor Cor, voor concentratie bij de artsen, voor een goede operatie en voor vrede van binnen, wat er ook gebeurt. Als ik amen zeg, zegt hij amen mee en knijpt mij stevig in mijn hand. Op dat moment komt de OK weer tot leven, iedereen pakt zijn en haar taak weer op, als een geoliede machine, die geluidloos het programma doorloopt. Ik vraag: "Hoe is het nu met je Cor?" Hij ligt volkomen rustig op de operatietafel. Zijn ogen gesloten. "Goed", zegt hij. "Ik geef me helemaal over". Terwijl hij het zegt, opent hij zijn armen. Aan beide kanten pakt iemand een arm, de ene legt zijn arm terug, de ander houdt zijn arm vast, doet er een bandje om en legt ook deze terug. De operatie gaat nu bijna beginnen, ik neem

afscheid.

Als ik de volgende dag Cor opzoek op de IC ontmoet ik daar zijn drie kinderen, die alle drie in het buitenland waren en halsoverkop terug zijn gekomen. En vertel hen hoe ik met hun vader voordat hij onder narcose ging heb gesproken en gebeden. In de loop der dagen hebben ze op IC alles gedaan om Cor er weer bovenop te krijgen. Maar het lukte niet. Zijn woorden: "Ik geef me helemaal over", bleken zijn laatste woorden geweest te zijn.

Poli en dagbehandeling

Geestelijk verzorgers werken vooral met in de kliniek opgenomen patiënten. Ze zijn echter nadrukkelijk beschikbaar voor alle patiënten en hun naasten, dus ook bij poliklinische behandeling.

Met de structurele verschuiving van klinische naar poliklinische behandeltrajecten, ook bij langdurige en soms levensbedreigende ziekteprocessen, staan geestelijk verzorgers ook poliklinisch klaar voor het bijstaan en begeleiden van patiënten en hun familie in het omgaan met levensvragen en in het zoeken naar bronnen voor inspiratie, betekenis en zin.

Transferafdeling

In 2023 bood het team geestelijke verzorging op VUmc locatie ondersteuning aan patiënten op de Transferafdeling. Een wekelijkse activiteit omvatte de gespreksgroep, in samenwerking met de activiteitenbegeleiding. Bewoners werden uitgenodigd om samen koffie of thee te drinken en op een relaxte manier te praten over verschillende onderwerpen. Vaak begonnen ze met een kennismakingsronde, waarin nieuwe gezichten zichzelf voorstelden. Deze verhalen zorgden vaak voor herkenning en verbinding

met anderen in vergelijkbare situaties. Onderwerpen varieerden van het bespreken van stellingen zoals 'wie goed doet, goed ontmoet' tot het delen van verhalen over hoe mensen hun echtgenoot of echtgenote hebben ontmoet, en zelfs het bespreken van gedachten over seksualiteit en genegenheid op oudere leeftijd. Ook werden afbeeldingen en foto's gebruikt om verschillende perspectieven te belichten. Deze gespreksgroep bood waardevolle aanknopingspunten voor collega's om later persoonlijke begeleiding te bieden aan bewoners. Naast de gespreksgroep zijn er ook consulten voor individuele begeleidende gesprekken.

Betrokkenheid bij ethiek, morele counseling

Ethiek is een belangrijke kerncompetentie van geestelijke verzorging. Ons team werkt hierbij nauw samen met de afdeling Ethiek, Recht en Humaniora. Op diverse wijze is dit jaar een bijdrage aan ethiek en morele competenties gegeven.

Commissie Ethiek

Wouter de Vormer is lid van de Commissie Ethiek en neemt deel aan het Dagelijks bestuur. Benita Spronk is als vertegenwoordiger van de dienst Geestelijke verzorging verbonden aan de Regiegroep ethiek, waarin informatie wordt uitgewisseld en beleid wordt afgestemd op het terrein van de Commissie Ethiek, Moreel Beraad en morele counseling,

Morele counseling

In individuele gesprekken met patiënten die worstelen met een ethisch dilemma is morele counseling geboden. Met name bij vragen rond

culturele en/of religieuze verschillen, zoals: "Mogen wij als familie vanuit Islamitische voorschriften toestemmen in het voorstel van de arts om de behandeling te staken?" De Islamitische geestelijk verzorgers kunnen bij deze situaties vanwege hun vertrouwensvolle relaties met familie en/of patiënt belangrijke deskundige, verhelderende en indien nodig bemiddelende ondersteuning bieden. Ook in klinische lessen werd dit onderwerp besproken.

Moreel Beraad

Voor moeilijke situaties, waarbij niet zomaar duidelijk is wat het goede is om te doen voor de patiënt, is een Moreel Beraad een beproefde en door betrokkenen gewaardeerde interventie. Binnen de dienst zijn collega's op beide locaties inzetbaar als gecertificeerd gespreksleider Moreel beraad. Morele Beraden worden begeleid naar aanleiding van actuele casuïstiek met meestal een heftige lading.

Promotie

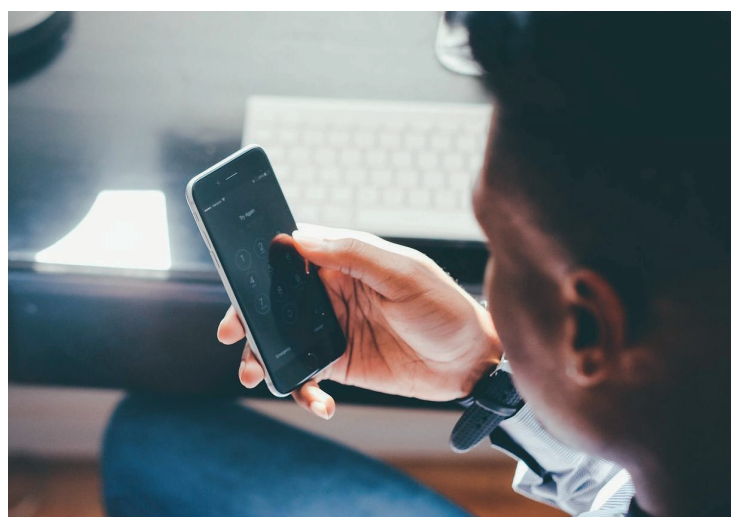
Moreel Beraad is ook het onderwerp van de promotiestudie waarop Benita Spronk dit jaar is gepromoveerd. Tijdens het bijwonen van een aantal moreel beraden in het ziekenhuis, werd ze geraakt door de tragiek van de ingebrachte casuïstiek. Patiënten worden getroffen door ernstig lijden, vaak gekoppeld aan een beperking van kwaliteit van leven of naderend overlijden. Van zorgverleners worden in deze situaties keuzes verwacht, waarbij ze worstelen met wat ze moeten doen. Welke keuze ze ook maken, ze kunnen negatieve uitkomsten niet helemaal voorkomen. In haar proefschrift: 'Moral Case Deliberation in the face of tragedy' onderzoekt Benita hoe zorgverleners kunnen worden ondersteund door Moreel Beraad bij deze tragische situaties waarmee ze worden geconfronteerd. Daarbij besteedt ze in het bijzonder aandacht aan het adresseren van schade, emoties en levensbeschouwing in Moreel Beraad. Na deze promotie heeft ze diverse lezingen en gastlessen gegeven over dit onderwerp.

Ontwikkelingen op het gebied van harmonisatie & integratie

Per 1 september 2021 zijn wij één dienst Geestelijke verzorging op twee locaties. De geharmoniseerde dienst ressorteert onder de Raad van bestuur. Geestelijk verzorgers zijn werkzaam op een vaste locatie, ten behoeve van de zichtbaarheid van de dienst en de opvolging van patiëntencontacten. Indien nodig wordt wederzijds ingesprongen. Er wordt samengewerkt in projecten, gezamenlijke vergaderingen, gezamenlijke intervisies en gezamenlijke administratie. Een van de gezamenlijke activiteiten betrof het werken aan het jaarplan.

Voor 2023 hebben we het jaarplan van de RvB vertaald naar onze eigen dienst, waarbij in Amstel overstijgende werkgroepen gewerkt is aan prioritering van doelen en uitwerking ervan. Hierbij zijn 5 thema's aan de orde geweest: wij zijn Amsterdam UMC, wat inspireert ons, een leven lang leren en opleiden, opleiden tot professionals en een toegevoegd eigen thema

'omgaan met kerkdiensten met oog op de toekomst'. Het aan de slag gaan met deze thema's in bi-lokale werkgroepen heeft een positieve uitwerking gehad op de onderlinge samenwerking.

Bereikbaarheidsdienst

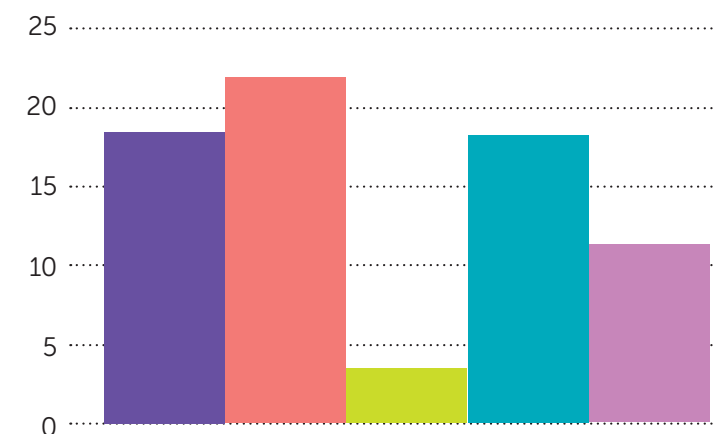
De bereikbaarheidsdienst buiten kantooruren speelt een belangrijke rol in het leveren van hoogwaardige patiëntenzorg in Amsterdam UMC. Gedurende de periode van 17.00 tot 9.00 uur en tijdens de weekenden, kan een geestelijk verzorger worden ingeschakeld in geval van nood. Zowel patiënten en hun familieleden in acute noodsituaties als medische professionals die met dergelijke situaties worden geconfronteerd, hebben de samenwerking met de dienstdoende geestelijk verzorger als uiterst waardevol ervaren. Elke oproep wordt gedocumenteerd en indien nodig zet de eigen geestelijk verzorger in AMC of VUmc de zorg de volgende werkdag voort.

In 2023 zijn de geestelijke verzorgers 73 keer opgeroepen, waarvan 49 oproepen afkomstig waren uit het AMC en 24 uit het VUmc.

Bij naderend levenseinde vragen gelovige patiënten en hun naasten vaak om geestelijke steun, vaak in de vorm van rituelen. Ook komt het voor dat patiënten zonder specifiek kenbaar gemaakte levensovertuiging om geestelijke verzorging verzoeken, meestal in de vorm van een existentieel gesprek over crisissituaties zoals een ernstig trauma of plotseling verlies, met de nadruk op rouwverwerking.

De grafiek biedt meer inzicht in de aard van deze oproepen.

Oproepen in bereikbaarheidsdienst

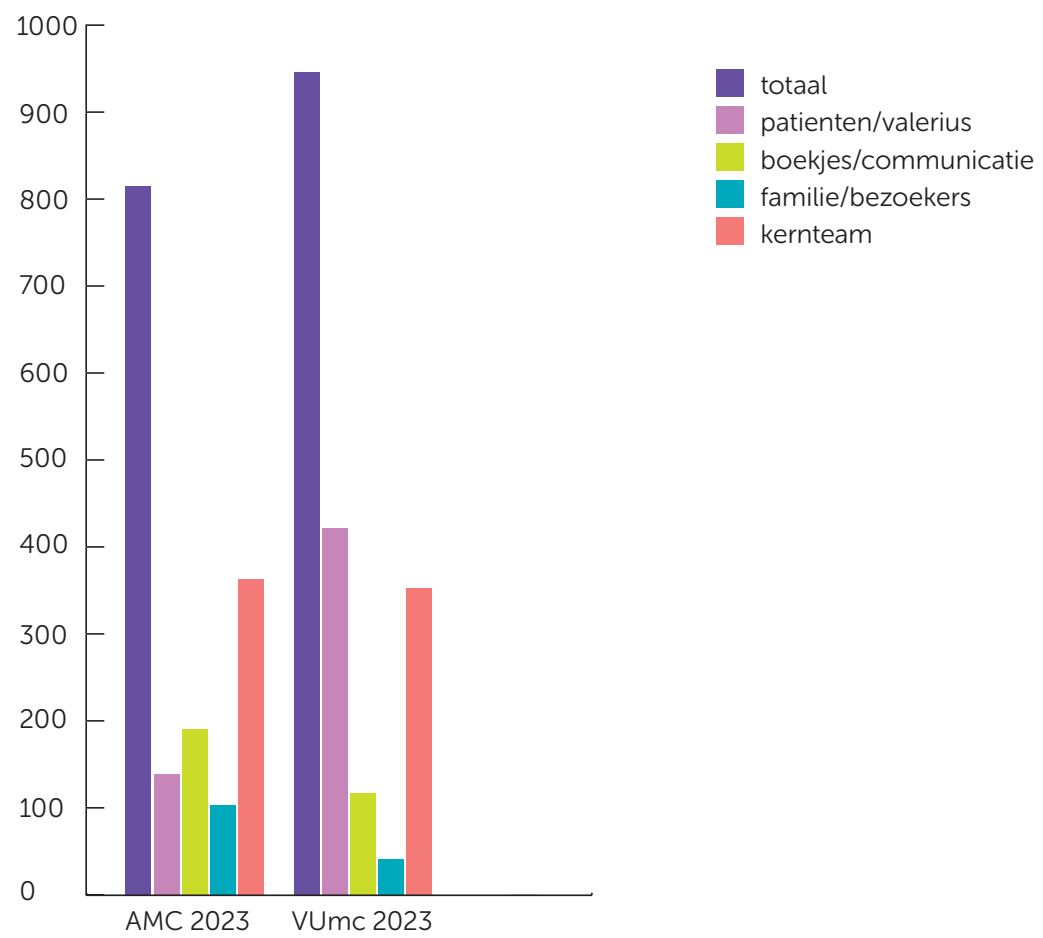

■ Islamitische rituelen: (Koran recitaties, smeekbeden en Dua) en gesprekken rond ethische dilemma's	18
■ Christelijke rituelen: (Ziekenzalvingen, Doop en bijbelteksten en gebeden)	22
■ Afscheidsritueel anders	3
■ Existentiële gesprekken	18
■ Telefonische informatie	12

Aanwezigen Kerkdiensten AMC en VUmc 2023

Totaal AMC 44	Patiënten	Familie/ bezoekers	Boekjes	Kernteam
794	142	189	101	362

Totaal VUmc 51	Patiënten/ Valerius	Familie/ bezoekers	Communie	Kernteam
948	426	124	44	354

Vieringen en bijeenkomsten

Kerkdiensten

In 2023 zijn er, op een zomerstop in locatie AMC na, elke zondag vieringen geweest in het Stiltecentrum van AMC en in de Kapel van VUmc. In vertrouwde kring werd troost en bemoediging gezocht bij elkaar en bij God. De vieringen zijn een moment waarin de patiënten tot rust kunnen komen, even weg zijn van de afdeling en kunnen nadenken over het leven, hun ziekte en de soms confronterende omstandigheden in en buiten het ziekenhuis. Inspiratie wordt aangereikt aan de hand van teksten uit de Bijbel, preken, gebeden en liederen die worden gezongen onder begeleiding van pianisten en/of organisten. Na de viering is er koffie en thee en ontstaan er spontane gesprekken tussen patiënten onderling en tussen patiënten en de andere bezoekers.

Bijzondere vieringen vonden plaats met Pasen en Kerst. Op het Anna plein in AMC werden voor deze gelegenheid koren uitgenodigd die de diensten feestelijk opluisterden. In de Kapel van VUmc speelde een kamermuziekensemble. Elke viering zijn er vrijwilligers actief die onder andere zorg dragen dat de patiënten worden begeleid van hun afdeling naar de viering. Eén keer per jaar komen in AMC de vrijwilligers in vergadering bij elkaar om te overleggen. Hun inzet is onmisbaar voor een goed verloop van de vieringen. De diensten in AMC waren voor patiënten die niet fysiek aanwezig konden zijn live te volgen op YouTube en in VUmc via het interne televisiekanaal. Voor ons als Geestelijk Verzoorgers zijn de vieringen een klein maar vast onderdeel van ons werk en dragen bij aan onze aanwezigheid.

Islamitische gebedsruimte

De islamitische gebedsruimte is een bekend en graag bezochte plek in ons ziekenhuis. Het biedt een haven voor patiënten en familie maar ook voor collega's en studenten. Naast de dagelijkse gebeden die men er kan doen, is er wekelijks op de vrijdag ook de gebedsdienst. Deze diensten worden druk bezocht en vormen een belangrijk weekmoment voor zowel patiënten, familie als medewerkers van ons ziekenhuis. De preken staan vaak in het licht van relevante en huidige maatschappelijke onderwerpen die in verbinding staan met troost, kracht en hoop. De collega's die voorgaan in de preken proberen de preek zowel in het Nederlands als in het Arabisch te geven, dit om de reikwijdte van de preken te vergroten. De patiënten die bedlegerig zijn en niet in staat zijn om de gebedsdienst fysiek bij

te wonen kunnen via het interne televisiekanaal de dienst volgen. Bij patiëntenbezoek door onze geestelijke verzorgers of vrijwilligers worden de patiënten en hun familie gewezen op deze dienstverlening. Dit wordt vaak zeer gewaardeerd en biedt vaak een fijn houvast gedurende de opname in het ziekenhuis. De gebedsdiensten bestaan uit twee delen, namelijk de preek die verzorgd wordt door de imam en kort erna het gebed waarin de imam ook voor gaat. De totale gebedsdienst duurt nooit langer dan 30 minuten en vindt plaats elke vrijdagmiddag op het vastgestelde tijdstip van 13.00 (wintertijd) of 14.00 (zomertijd). De locatie is op -1 C en de islamitische gebedsruimte bevindt zich op dezelfde verdieping als de kapel en direct daarnaast. Belangstellende medewerkers die een kijkje willen nemen bij de gebedsdienst zijn van harte welkom.

Herdenkingen

'Ik kwam binnen met een traan, en ging naar huis met een goed gevoel. De woorden en muziek raakten mij erg.'

Ieder jaar bieden wij in de vorm van herdenkingsbijeenkomsten gelegenheid en ruimte aan nabestaanden om hun dierbaren te herdenken die in Amsterdam UMC zijn overleden. We organiseerden ook het afgelopen jaar op locatie AMC twee kinderherdenkingen en een algemene herdenking. Deze bijzondere vorm van nazorg ondersteunt nabestaanden in hun rouw, door erkenning van hun verlies en onderlinge herkenning. Families met soms sterk verschillende verhalen en achtergronden komen dan terug in het ziekenhuis, vaak een plek van beladen herinneringen.

In samenwerking met verpleegkundigen van de afdelingen worden de kinderherdenkingen voorbereid. Omlijst door muziek en poëzie wordt in een bezinning stilgestaan bij de ervaringen en gevoelens die de aanwezigen delen. Centraal in de bijeenkomst staat het noemen

van de namen. Van kinderen die enkele weken of jaren geleefd hebben, en ook van kinderen die al tijdens de zwangerschap zijn overleden. Bij het noemen van de naam, worden voor ieder kind kaarsjes aangestoken door familieleden, naasten of zorgverleners.

Ouders ontvangen per post een uitnodiging met daarin ook een blanco kaartje. Hen wordt gevraagd om op dit kaartje de naam van hun kind te schrijven of de kaart te versieren. Bij aankomst hangen ouders met veel zorg en liefde de kaartjes op in onze Gedenkboom, die tijdens de herdenking een centrale plaats inneemt. De kaartjes van de Gedenkboom worden zorgvuldig in een fotoalbum bewaard in het Stiltecentrum. Met regelmaat treffen wij ouders die langskomen om het album in te zien, om even stil te zijn.

De algemene herdenking op 1 november was met driehonderd aanwezigen ook een indrukwekkende bijeenkomst. Voor het intranet van Amsterdam UMC werd er een artikel over geschreven waarin de sfeer en waarde van het samenzijn mooi tot uiting kwamen. Met een dankbaar gevoel hebben we de positieve reacties van onze collega's in ontvangst genomen. In het artikel verwoordt geestelijk verzorger Hugo Vlug de ervaring die nabestaanden ons vaak teruggeven:

'Het mooie van dit ritueel is dat de plek die eerst vaak beladen was, het ziekenhuis waar een bekende aan zijn einde kwam, door deze herdenking een andere, meer positieve lading krijgt. Dat is heel waardevol.'

Wekelijkse meditatie sessies

satie. Sinds kort weten ook af en toe patiënten de weg te vinden naar de meditaties en blijven soms ook na hun opname online meedoen.

Deze momenten voorzien in een groeiende behoefte van collega's naar een moment van rust (onder werktijd) en even helemaal niets hoeven. De meditatie brengt naast ontspanning ook bezinning en kan helpen om nieuwe focus te vinden.

Ons meditatieteam bestaat uit 6 personen, werkzaam in verschillende divisies. Ons aanbod in meditaties is steeds gevarieerder en laten we aansluiten bij de tijd van het jaar.

Daarnaast versturen we elke dinsdag een bezinningsbericht via de mail, waarin we naast informatie over de inhoud van de meditaties van die week ook stilstaan bij de tijd van het jaar of de actualiteit. Meer dan 200 collega's ontvangen deze mail en aan de reacties merken we dat deze ook graag gelezen wordt.

De meditaties zijn ook online via Zoom te volgen en inmiddels is er een trouwe groep thuiswerkende collega's die daar graag gebruik van maakt. We zien een groeiende groep van geïnteresseerden online en op locatie.

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat stilte van belang is voor ons (vermoeide) brein en van waarde is voor lichaam, geest en verstand. Meditatie kan helpen om werkdruk en stress te verlichten en nieuwe concentratie te vinden.

In de kapel van VUmc en het stiltecentrum in AMC bieden we voor collega's al een aantal jaren elke week twee meditatiemomenten aan: onder lunchtijd op dinsdagen en donderdagen van 12.15-12.40. Sinds september 2023 is daar ook nog de vrijdag bij gekomen.

Vaak gaat het om geleide meditaties met een afwisselend aanbod, verzorgd door ervaren collega's uit het team van geestelijk verzorgers of werkzaam op andere plekken in onze organi-

Lunchconcertserie

Medewerkers op beide locaties hebben tweemaal per maand de kans om plezier, ontspanning, ontroering en inspiratie te ervaren tijdens het maandelijkse klassieke lunchconcert. Op locatie VUmc vindt het concert plaats in de kapel op elke tweede donderdag van de maand, terwijl op locatie AMC het Stiltecentrum elke eerste dinsdag van de maand het decor is. Ook patiënten worden via de weekbrief op de hoogte gebracht van deze evenementen. De musici zijn voornamelijk jonge, getalenteerde studenten van het Conservatorium van Amsterdam. Zowel zij als het publiek laten ons regelmatig weten hoezeer ze dit podium in Amsterdam UMC weten te waarderen

Onderzoek

Onderzoek vormt een belangrijk onderdeel van onze missie en visie. Met wetenschappelijk onderzoek, gericht op impact, werkwijze en evaluatie, willen we bijdragen aan het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden omtrent existentiële en spirituele aspecten van ziekte, zorg en gezondheid. Uitgangspunt hierbij is dat ons onderzoek bijdraagt aan de innovatie van geestelijke verzorging en deze innovatie verder in wetenschappelijk onderzoek verankert. Ons onderzoek richt zich enerzijds op het ontwikkelen van nieuwe interventies voor geestelijke verzorging, en anderzijds op het ontsluiten van geestelijke verzorging voor nieuwe doelgroepen. Hierbij initiëren we niet alleen zelf projecten, maar dragen we ook actief bij aan de projecten van anderen.

In 2023 hebben we aan diverse onderzoeksprojecten kunnen werken. Zo hebben we ons

bestaande onderzoeksproject 'levensvragen bij milde cognitieve stoornis en beginnende demen-tie' verder uit kunnen voeren door een subsidie van de stichting Equilibrio. En hebben we dankzij een subsidie van de VUvereniging het onderzoek naar de existentiële uitdagingen bij slokdarmkan-ker kunnen voortzetten, en het project m.b.t. de identiteit en idealen van patiënten van de afdeling Hematologie kunnen afronden.

Tot slot hebben we ook in 2023 aan het onder-zoek naar zingevingsgesprekken in de oncologie gewerkt. Samen met een team van artsen, een psycholoog en een PhD student onderzochten we de behoefte aan én impact van zingevings-gesprekken bij het omgaan met ongeneeslijke kanker, of juist bij het oppakken van het leven na de behandeling voor kanker.

Als er eens iemand was
die niets vroeg
maar gewoon'
goed keek.

Als er eens iemand was'
die niets zei
maar enkel
stil bij me zat.

Als er eens iemand was
die niet bang was
maar dichtbij
durfde komen.

Als ik daar eens
om durfde te vragen.

Uit: Roeli L. Willekes en Margreet R. Klokke: Ziek. 2007

Opleidingen en onderwijs

Klinische lessen

Het geven van onderwijs vormt een belangrijke thema binnen ons team, we hechten er ook veel belang aan om de samenwerking op te zoeken en complementair te werken binnen ons ziekenhuis, om goed en vooral aansluitend zorg te bieden aan al onze patiënten. Een manier om samenwerking te genereren is het vergroten van onze eigen zichtbaarheid in de vorm van klinische lessen of presentaties. Ook het afgelopen jaar hebben we vanuit ons team veel onderwijs gegeven. Afwisselend voor verschillende afdelingen, verschillende disciplines en verschillende beroepsgroepen binnen ons ziekenhuis. De meest terugkomende thema's binnen het onderwijs dat we gaven, waren: "wat houdt geestelijke verzorging in", "geestelijke verzorging in de palliatieve fase" en "culturele diversiteit binnen de zorg".

Vaak worden we als dienst benaderd door interne opleiders met het verzoek om lessen te geven aan studenten in opleiding, aan verpleegkundigen van verschillende afdelingen en ook aan artsen in opleiding. De insteek van onze lessen is, om het werk van de geestelijke verzorger bekender te maken maar vooral ook om collega's (in opleiding) handvaten mee te geven om ook de spirituele dimensie van het ziek zijn aan te durven kaarten. De COVID epidemie was een kantelmoment waarin we ons allen realiseerden dat "de handen aan het bed" veel meer waren dan artsen en verpleegkundigen die uitvoering gaven aan medisch beleid. Dat rouw, verlies en kwetsbaarheid ook deel uitmaken van onze patiëntenzorg en dat we daar als zorgprofessionals aandacht voor willen hebben.

Tijdens de klinische lessen geven we inzicht in rouw en verliesverwerking en gaan we in gesprek hierover met onze collega's. We staan stil bij de eigen ervaringen uit het werkveld en geven ruimte om vragen te stellen. Door interactief te werken en voornamelijk met eigen casuïstiek, wordt er ingezet op het vergroten van de eigen competenties en vaardigheden. Met name een naderend levenseinde maakt het dat verpleegkundigen en artsen in opleiding vaak ethische dilemma's ervaren; wanneer patiënten of familie willen door behandelen tijdens de stervensfase, of hoe om te gaan met iemand die net te horen heeft gekregen dat hij of zij uitbehandeld is. Een verpleegkundige in opleiding gaf ooit tijdens een klinische les aan "ik hielp de patiënt bij het wassen en toe begon hij te huilen. Ik wist niet wat ik moest doen, zijn hand vasthouden, een schouderklopje geven...ik bevroor letterlijk!". Door in te gaan op deze casus konden we middels deze vorm van onderwijs langer stil staan bij hoe we patiëntenzorg willen organiseren, wat wij van belang achten in ons contact met de patiënt en wat daarvoor nodig is. Maar ook vooral wat er al aanwezig is aan competenties en vaardigheden en hoe we deze kunnen versterken.

Net zoals in de voorafgaande jaren blijft het thema culturele diversiteit nog steeds een thema van interesse en uitdaging. Gebleken is dat deze patiëntengroep, een patiëntengroep is die andere waarden en normen met zich mee brengt en dat deze waarden en normen zich soms als een uitdaging kunnen manifesteren. Onze collega's zijn met name benieuwd hoe aansluiting te vinden bij deze groep patiënten maar ook oog te hebben voor de eigen ethische uitdagingen. Door het te hebben over de

FOTO: DIGIDAAN

verschillen in ethiek, communicatiestijl en cultuur ontstaan er authentieke gesprekken met elkaar en wordt er gekeken naar het grotere beeld. Hoe ga ik om met het informed consent vanuit mijn professie, maar binnen de 'wij-cultuur'? Wanneer en met wie start ik het ACP-gesprek, als er sprake is van grote familie betrokkenheid? Wat doet het met me als familie zich bemoeit met de pijnstilling van de patiënt? Relevante en bepalende vragen over hoe er naar de eigen professie wordt gekeken binnen deze patiëntengroep. Vanuit de dienst leveren we hier ook deskundigheid en handvaten aan die nauw aansluiten bij de werkvloer, ook hier met de visie om competentieversterkend te werken. We zoomen in op waar de wrijving zich voordoet en gaan de casus of situatie samen weer na en

kijken waar de winst gehaald kan worden. Een mooi leermoment was dat we als dienst betrokken waren bij een moreel beraad waarin het gesprek ging over het doorbehandelen van een patiënte die hersendood was, dat de verpleging een ethisch dilemma ervoer doordat er werd meegegaan met het verzoek van de echtgenoot die nog een paar dagen nodig had om alvorens mee te kunnen gaan in het medisch besluit om te stoppen met het behandelen van zijn echtgenote. Door ruimte te creëren voor een open gesprek met de betrokken medici en in te zoomen op de wrijving (verschil in cultuur en ethiek) kon er gekeken worden naar de eigen houding binnen deze casus. Door ook toelichting of inzicht te geven over de achtergrond (cultuur en religie) van de patiënte en haar

systeem konden er leerpunten meegenomen worden voor de toekomst. Het kritisch kunnen kijken naar welke waarden er speelden op dat moment, de professionele waarden maar ook de culturele en religieuze waarden die aanwezig waren, kon er groei bewerkstelligd worden. Ook dit zien we als vorm van onderwijs of een leermoment.

Als dienst proberen we dus vanuit de eigen mogelijkheden en deskundigheid interactief onderwijs aan te bieden, ziekenhuisbreed. We geloven sterk in complementair werken, vanuit ieders expertise wat uiteindelijk bijdraagt tot goede maar vooral aansluitende zorg voor elke patiënt.

Training Schrijven Helpt

Vanuit de pediatrische psychologie en geestelijke verzorging op de kinderafdelingen van AUMC wordt deze bijzondere training aangeboden aan ouders van kinderen met een ernstige chronische ziekte.

Schrijven Helpt staat in het teken van het eigen levensverhaal en dit op verschillende manieren te schrijven en verbeelden. Bovendien faciliteert het zingeving en het weer toegankelijk maken van de eigen krachtbronnen. Deze training wordt sinds 2018 gegeven en de waardevolle opbrengst ervan blijft indrukwekkend. Dat er een oogst is heeft alles te maken met de vruchtbaarheid van gericht wroeten in de bodem van het eigen levensverhaal, volgens de routekaart van de thema's ontvankelijkheid, autonomie en verbinding.

“Wijsheid is niet meer weten, maar meer weten met meer van jezelf”
Cynthia Bourgeault

Dit innerlijke proces wordt aangemoedigd door de thematische structurering, het voorlezen in de groep en het ontvangen van vragen. De existentiële lading van de reis naar binnen creëert een zekere ontvankelijkheid voor “dat wat het verstand te boven gaat” en verlangt naar (her) ontdekking.

Door het schrijven van hun levensverhaal leren deelnemers te kijken naar wat ‘binnen opgeslagen ligt’ en nu via hun eigen schrijven aandacht verlangt. Ze ontdekken al schrijvend opnieuw wat van waarde is. Zo zijn ze getuigen van eigen en elkaars ontdekkingen en herwonnen krachtbronnen. Deelnemers verwoordden het proces zelf het meest treffend:

“Een reis naar jezelf. Helend schrijven en delen is helen”

“de combinatie van schrijven en metaforen/ plaatjes zet je op andere manier aan tot nadenken”

“Ik vond het inspirerend dat “het proces” zichtbaar was (ook of zelfs wel juist) bij andere deelnemers”

“Ik voelde me veilig en begrepen. Door de opdrachten in deze cursus werd ik gedwongen om naar mezelf te kijken. Ik moest echt gaan zitten en nadenken: wat vind ik hiervan? Hoe kijk ik daarnaar? Ik nam eindelijk de tijd om alles een plek te geven en tot me door te laten dringen wat het met mij gedaan heeft. Uiteindelijk heeft de cursus mijn leven veranderd; ik ben heel blij dat ik heb doorgezet.”

Stagiairs

Op onze beide locaties waren stagiairs actief. Aan Jeroen op locatie AMC is gevraagd een indruk te geven van zijn ervaringen.

Mijn naam is Jeroen Straatman en van september 2023 tot en met januari 2024 heb ik met ontzettend veel plezier stagegelopen in het

Amsterdam UMC, locatie AMC. Vanaf jongs af aan wilde ik graag in het ziekenhuis werken. Mensen ondersteunen op momenten wanneer tragiek toeslaat. Nu ging het eindelijk gebeuren. Natuurlijk spannend maar ook vol zin en goede moed begon ik aan mijn stage.

Vanaf het eerste moment dat ik het imposante gebouw binnenliep en in contact kwam met patiënten, die elk hun eigen verhaal meebrachten, werd ik geraakt door wat ze meemaakten. Al vrij snel kreeg ik het vertrouwen van mijn begeleider om zelfstandig gesprekken te gaan voeren. Door het hele ziekenhuis heen bezocht ik patiënten en hun naasten, van mijn ‘vaste’ afdeling de interne geneeskunde tot aan de intensive care. Het was bijzonder om te luisteren

en ruimte te bieden voor patiënten om hun ervaringen te delen, te reflecteren, samen stil te zijn, te onderzoeken wat er in hun binnenwereld speelde en te ontdekken wat hen kracht of troost gaf. Sommige patiënten verbleven in isolatie en mochten hun kamer niet af, juist bij hen ging ik langs voor een gesprek. Door deze ontmoetingen heb ik de kwetsbaarheid én de ongelooflijke veerkracht van mensen van dichtbij gezien. Het voeren van gesprekken met patiënten en hun naasten had een centrale rol in mijn stage.

Een ander bijzonder aspect van mijn stage was het bijwonen van moreel beraad. Deze bijeenkomsten, waarin zorgverleners samen onderzoek doen naar wat goede zorg is in een complexe situatie, bood inzicht in de ethische dilemma's waar zorgteams in het ziekenhuis mee geconfronteerd worden. De schoonheid van het moreel beraad ligt in het gesprek dat plaatsvindt op het niveau van waarden, 'voorbij' de emoties als het ware. Ik was onder de indruk van de moedige beslissingen die soms genomen werden.

Ook heb ik de kans gekregen om mee voor te gaan in een kerkdienst in het AMC en mee te werken aan de jaarlijkse herdenking en kinderherdenking voor overleden patiënten. Met een bijzonder namenritueel, kaarsen, bloemen en gedichten hoopten we een troostrijke ervaring aan de nabestaanden te geven.

Ik vond het ook erg leuk om onderwijs te geven aan 3e jaars studenten geneeskunde. Tijdens de les nodigde ik de studenten uit om na te denken over hun persoonlijke zingeving, om te ontdekken hoe zij dit mee kunnen nemen in

hun toekomstige werk als arts. We bespraken ook het belang van kennis van zingeving om patiënten op een goede manier te kunnen ondersteunen. Het gehele team van geestelijk verzorgers heeft tijdens mijn stage een warme en uitnodigende werksfeer gecreëerd, waarin ik me direct welkom voelde. Hun deskundigheid, empathie en openheid hebben mij geïnspireerd en gemotiveerd om mij verder in het werkveld te verdiepen. Terugkijkend op mijn stageperiode ben ik dankbaar voor de vele leerzame en betekenisvolle momenten. Deze ervaring heeft mijn enthousiasme voor het vakgebied van de geestelijke verzorging alleen maar versterkt. Ik kijk uit naar de mogelijkheid om mijn kennis en vaardigheden in de toekomst verder te ontwikkelen en bij te dragen aan dit prachtige werk.

Team-dag

De jaarlijkse team-dag startte dit keer in wijngaard De Amsteltuin te Amstelveen met een inhoudelijk programma over het Case Study Project. We zijn door dr. Niels den Toom (Tilburg University) ingeleid in het onderzoek naar casestudies, zoals dat de afgelopen jaren door een grote groep geestelijk verzorgers als praktijkonderzoekers is uitgevoerd. Van onze dienst namen Eric Bras en Hugo Vlug deel aan dit project.

Niels presenteerde ons in kort bestek de bevindingen van het onderzoek en reikte ons een vereenvoudigde versie van het leesmodel aan, met behulp waarvan het optreden van de geestelijk verzorger wordt bestudeerd. Via diverse invalshoeken – existentiële ervaringen, spirituele noden, ethische aspecten, esthetische

aspecten, methodes van begeleiding, rol van levensbeschouwing en bewust en onbewust gebruikte theorieën – komt het functioneren van de geestelijk verzorger beter in beeld en kan ook de opbrengst worden bepaald.

Bedoeling is dat ons team tweemaal per jaar aan inhoudelijke professionalisering gaat doen door dit model in te zetten bij de bespreking van een casus.

De middag stond in het teken van sportieve competitie met kanoën in het Amsterdamse Bos. We eindigden de dag in het restaurant aan de kop van de Bosbaan. Al met al was het een dag waarop goed te merken viel dat we, ondanks de beide locaties, ondertussen één team zijn geworden.

Bijlage 1, medewerkers GV

per 31 december 2023

Adem Köse	geestelijk verzorger
Alfons Bartholomee	geestelijk verzorger
Benita Spronk	hoofd van dienst, geestelijk verzorger
Bram Oudenampsen	geestelijk verzorger
Dalin Veldman	geestelijk verzorger
Eric Bras	geestelijk verzorger
Erik van Halsema	stafadviseur
Femke Stock	geestelijk verzorger
Hantie Kotzé	geestelijk verzorger
Hasan Stranjac	geestelijk verzorger
Hugo Vlug	geestelijk verzorger
Lenneke Post	onderzoeker
Maria Berends - van Hoek	geestelijk verzorger
Marloes van Helden - Tienhoven	secretaresse
Mohamed Ben Ayad	geestelijk verzorger
Salima El Ayachi	geestelijk verzorger
Tuba Karanfil	geestelijk verzorger
Wouter de Vormer	geestelijk verzorger

VU Vereniging steunt ons werk

**AMC en VUmc
werken samen in
Amsterdam UMC**

AMC

Meibergdreef 9
1105 AZ Amsterdam

T +31(0)20 566 9111
www.amsterdamumc.nl

VUmc

De Boelelaan 1117
1081 HV Amsterdam

T +31(0)20 444 4444
www.amsterdamumc.nl